

Femte Dimensionen

En läromodell som förenar forskning, utbildning och ”tredje uppgiften”

Monica Nilsson och Berthel Sutter

Universitet och högskola har som en tredje uppgift, utöver forskning och utbildning, att vara en drivande kraft i lokal och regional utveckling. I detta kapitel ger vi exempel på hur denna uppgift kan integreras med forskning och utbildning. Exemplet är ett projekt som kallas Femte Dimensionen. I detta projekt samverkar Blekinge Tekniska Högskola (BTH) med två lokala skolor, ett lågstadium och ett gymnasium, samt med en centrumbildning – Learning Lab. Syftet är att utveckla nya former för lärande. Forskning samt utbildning av högskolestudenter ingår i verksamheten. Denna typ av interinstitutionell samverkan och lärande är full av utmaningar – också för högskolan. För högskolans del pekar utmaningarna i riktning mot ett förändrat arbetssätt.

Man säger idag att högskolan har tre uppgifter: undervisning, forskning och en tredje. Vad denna tredje uppgift består i och hur den bör utformas tolkas olika. I den nuvarande högskolelagen heter det:

§2 Staten skall som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

Högskolorna skall också *samverka med det omgivande samhället och informera* om sin verksamhet. Lag 1996:1392 (vår kursivering)

I den högskolelag som gällde tidigare, från 1977, formulerades det som nu brukar kallas ”den tredje uppgiften” i en särskild paragraf:

6 § Till verksamheten inom högskolan skall höra att *sprida kännedom om forskning och utvecklingsarbete. Kännedom skall också spridas om vilka erfarenheter och kunskaper som har vunnits och om hur dessa erfarenheter och kunskaper skall kunna tillämpas.*” (vår kursivering)

Vi tycker oss se en förskjutning i syfte i dessa skrivningar. Den tidigare formuleringen betonade informations-spridning av högskolans verksamhet samt förmedling av forskningsresultat. I den senare framhålls betydelsen av samverkan med det omgivande samhället. Vi tolkar detta som att den ”tredje uppgiften” inte läng-

re skall hanteras som en separat uppgift utan integreras med forskningen och utbildningen.

Flera av de små och medelstora högskolorna har starkt betonat vikten av kraftfull samverkan med det omgivande samhället,¹ och på vissa håll kan man nog med fog påstå att högskolan blivit en regionalpolitisk aktör på ett tidigare osett vis. Tanken är att universiteten och högskolorna kan och ska bidra till lokal tillväxt och expansion (Brulin, 1998). Man kan tänka sig att den tredje uppgiften genomförs till exempel på så sätt att högskolan startar ”företagskuvöser”. Det innebär att den medverkar till att bekosta start av företag, t ex såsom BTH har gjort för studenter som har presenterat en idé som har bedömts som fruktbar för ett IT-företag. Dock menar vi att den tredje uppgiften som regel inte ska skiljas från högskolans två huvuduppgifter: högre utbildning och forskning.

Bakgrund

I en verksamhet kallad Femte Dimension (5D) vid BTH är de tre uppgifterna kombinerade. 5D kan beskrivas som en kollektiv lärmiljö där forskning om lärande och utveckling sker i nära samverkan med lokala samarbetspartners som – t ex skolor, bibliotek och företag inriktade mot mjukvarudesign. Studenter från högskolan deltar i verksamheten med syftet att lära, men också för att vägleda och stödja övriga deltagare, oftast barn i åldrarna sex till tolv år.

Genom denna uppläggnings ges forskare tillträde till en verklighetstrogen miljö att bedriva forskning i, samtidigt som forskningen bidrar till samhälleligt arbete och utveckling. På samma sätt erbjuds studenter en utbildningsmiljö i vilken de möter forskning samtidigt som de bidrar till samhälleligt arbete. Samhället, i form av lokala värdar för 5D-projektet, t ex skolor, erbjuds utvecklingsmöjligheter av sin dagliga praktik samt insikter i och diskussioner om forskning och forskningsresultat.

5D som modell och praktik beskrivs mer ingående i nästa avsnitt. Därefter för vi en diskussion om 5D som en modell för samverkan mellan universitet/högskolor och andra aktörer i samhället. Vi ger ett konkret exempel från ett samarbetsprojekt där en låg- och mellanstadieskola är en lokal värd för en 5D-miljö. Kapitlet avslutas med en diskussion om utmaningar som samverkan mellan universitet och lokala aktörer innebär och hur de kan hanteras.

¹ Dit hör bland andra Blekinge Tekniska Högskola, där vi är verksamma. Där sägs till exempel på hemsidan: ”En av högskolans viktigaste uppgifter är att aktivt delta i utvecklingen av regionens näringsliv och samhälle. Vi är med och skapar nätverk, som t ex TelecomCity och Soft Center. Hela högskolan genomsyras av att – där så är möjligt – samverka med näringsliv och samhälle. Varje institution har sina kontakter. Vår samverkan med näringsliv och samhälle är en dialog. Vi lär och drar nytta av varandra.”

Femte Dimensionen som teoretisk modell och praktisk verksamhet

5D är både en teoretisk modell för lärande samt en praktik och en forskningsmetod i vilken lärande och utveckling sker. Modellen utvecklades på 1980-talet av Michael Cole och Peg Griffin vid University of California, San Diego (UCSD) (Cole 1996a, 1999; Cole och Nicolopoulou 1993; LCHC 1982; Nilsson och Sutter 2000). Utgångspunkten för modellen var idéer och teorier utvecklade i den ryska kulturhistoriska skolan samt inom den amerikanska pragmatismen med namn som Vygotsky, Luria och Dewey. En av de bärande idéerna i 5D-modellen är Vygotskys berömda teori om "the zone of proximal development",² dvs idén om att lärande förekommer utveckling. Detta betyder att det finns en potential för utveckling vilken är beroende av att hjälpmedel erbjuds, dvs artefakter och tips om hur dessa kan användas, samt understödjande kommunikation. Detta tankesätt skiljer sig från traditionell utvecklingspsykologi vilken fokuserar mer på en individs "naturliga" prestationsnivå snarare än på en förmåga som är möjlig att utveckla. Tanken är alltså att människor kan lösa problem på en mer avancerad nivå än den för tillfället faktiska om en stimulerande- och understödjande miljö tillhandahålls. Uppgiften i 5D är att skapa denna sorts miljö, där samspelet med andra människor är speciellt viktigt.

5D har framförallt bedrivits som en efterskolverksamhet ett par timmar vid ett eller flera tillfällen per vecka. Verksamheten är ofta lokaliserad till en skolsal eller annat rum med tillgång till datorer och telekommunikation. Barn³ kommer till 5D på frivillig basis för att leka och lära.

Studenter från universitetet deltar i 5D⁴ som en del i en akademisk kurs och deras uppgift är att interagera med och assistera barnen i enlighet med idén om "peer-guidance" i "the zone of proximal development", dvs att vara "medaktiva" och "medutforskande" (Fischer och Madsen-Leicht 1984). Det innebär att studenterna får inta rollen både som lärande och "lärare". Studenterna besitter mer avancerat kunnande i t ex abstrakt och logiskt tänkande än barnen. Å andra sidan besitter barnen ofta mer lokalt kunnande om spel och datorer än studenterna eftersom de ofta har varit medlemmar i 5D under längre tid än studenterna som byts ut i och med att kurser slutar och nya startar. En samordnare leder verksamheten i 5D-sajten. Företrädesvis är det en person från värdorganisationen.

² "It is the distance between the actual developmental level as determined by independent problem solving and the level of potential development as determined through problem solving under adult guidance or in collaboration with more capable peers" (Vygotsky 1978, s 86).

³ Verksamheten har vid några tillfällen också bedrivits för vuxna.

⁴ Exempel på kurser från vilka studenter deltar i 5D är pedagogik, psykologi och data/arbetsvetenskap.

En annan uppgift studenterna har i 5D, förutom att vara assistenter, är att skriva fältanteckningar⁵ efter varje pass. Dessa fältanteckningar sparas i databaser och används av såväl forskare som studenter. Punktvis samlas också data in genom video- och audioupptagningar. Med detta material som underlag kan olika typer av analyser göras, t ex interaktionsanalyser av samspelet mellan barn och vuxen med datorn som mediator.

Cole benämner sin forskningsansats med 5D ”Utopian methodology” (Cole 1995, 1996b). Denna metodologi består av tre etapper. Den första är att skapa 5D-system baserade på kulturhistoriska teorier. Det andra steget innebär demonstration av att det inom dessa system är möjligt att skapa interaktion som befrämjar lärande och utveckling. Den tredje fasen innebär att verksamheten organiseras med hänsyn till de kulturella och institutionella förutsättningar som finns i den kontext (skola, bibliotek, etc) som den placeras i. Syftet är att 5D ska kunna leva vidare även utan universitetets omedelbara stöd.

Cole hävdar att metoden är utopisk därför att den tar som utgångspunkt och som kritisk norm vad som är ”möjligt”. Det betyder att lärande och utveckling värderas mot ett idealexempel som teorin säger kan gälla under gynnsamma förutsättningar. Genom denna metod kan man så att säga pröva och utveckla teorierna genom att de testas i praktiken vilket innebär förändring och utveckling av de deltagandes konkreta levnadsvillkor.

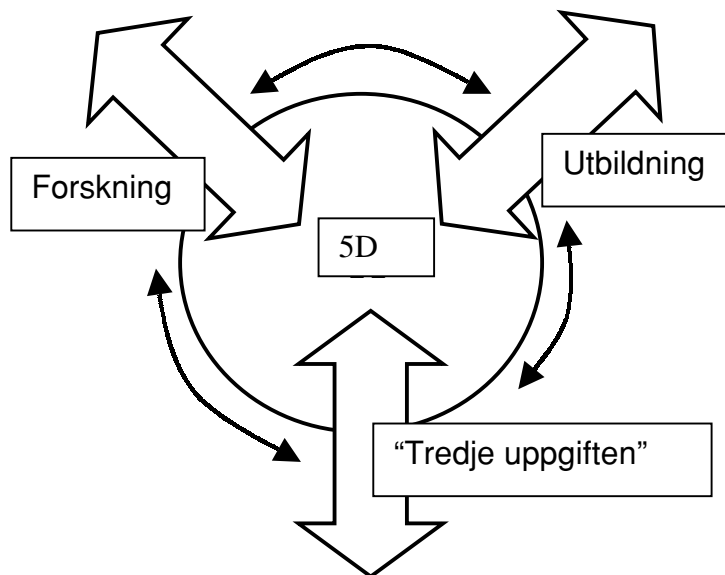
Femte Dimensionen som modell för högskolans tre uppgifter

Utifrån den ovan givna beskrivningen av 5D kan modellen i figur 1 tjäna som underlag för en diskussion om relationerna mellan universitetets tre uppgifter: forskning, undervisning samt tredje uppgiften. De dubbelriktade tjocka pilarna i figur 1 avser att förmedla en ömsesidighet mellan universitetet och verksamheten i 5D. Universitetet bidrar till 5D-verksamheten genom sina tre olika verksamheter, dvs forskning, undervisning och tredje uppgiften. Forskare bidrar med teoretiska modeller och begrepp som utgångspunkt för 5D-verksamheten. Undervisningen bidrar med studenter som har en teoretisk bas för sitt agerande i verksamheten. Tredje uppgiften legitimerar och till viss del finansierar universitetets närvaro.

På samma sätt utgör 5Ds verksamhet en tillgång för universitet i utövandet av dessa tre uppgifter. Forskare får tillgång till ett ”laboratorium” som på samma gång är en faktiskt fungerande lärmiljö. 5D verksamheten utgör praktiktillfälle för studenter att testa teorier. Universitetet uppfyller sin roll som lokal utvecklingskraft genom sitt deltagande i och utveckling av interinstitutionella nätverk – något 5D förutsätter. De tunna pilarna avser att beskriva hur 5D utgör ett nav för

⁵ Fältanteckningar utgör data i etnografiska studier. De består framförallt av beskrivningar, gjorda genom observationer, av miljöer och interaktioner vilka är föremål för studien.

högskolans tre uppgifter och på så sätt fungerar som en mediator som förenar de tre uppgifterna. Vi tar relationen mellan dessa tre uppgifter som utgångspunkt för en diskussion om hur tredje uppgiften kan hanteras som ett led i forskning och utbildning samtidigt som vi visar på hur universitetsverksamheten och den praktiskt inriktade 5D-verksamheten ömsesidigt berikar varandra.

Figur 1. Universitetets tre uppgifter kombinerade i Femte Dimensionen

A. Forskning – tredje uppgiften

Genom att forskning bedrivs i nära samverkan med och inom ramen för lokala aktörers verksamheter sker lärande och kunskapsutveckling, inte som en isolerad företeelse innanför universitetets väggar utan i och genom praktik ute i samhällsliga institutioner. Van Beinum och Pålshaugen (1996, vol 1, s 6) diskuterar detta fenomen inom ramen för aktionsforskning och hävdar att:

”The research, the learning, is in the joint action, which, if successful, will at the same time and in the same act make a contribution to solving or clarifying practical problems as well as generating knowledge. Action research thus reflects the mutuality of research and development.”

Detta resonemang påminner om den ”utopiska metodologi” som beskrivits ovan. I båda fallen finns en idé om att kunskap genereras i samhällelig praktik. Detta skiljer sig från traditionell forskning som i bakgrunden har fysiken som ideal-

modell och som bygger på att resultat produceras i universitetens laboratorier för att sedan spridas ut till samhällets institutioner.

Vi menar – som också diskuteras i bidraget av Svensson, Brulin och Ellström – att det företrädesvis är genom att initiera och delta i förändringsarbete som meningsfull, djup och relevant kunskap kan utvecklas. 5D projektet i Blekinge initierades av oss forskare utifrån övertygelsen att 5D-modellen har något att bidra med när det gäller synen på lärande och utveckling. En annan anledning var att vi ville undersöka om 5D kunde bidra till skolutveckling. Genom nära samverkan med lärare och andra aktörer har 5D-program utvecklats och underhållits. Genom denna samverkan har vi utvecklat lärandemiljöer för barn samtidigt som dessa miljöer utgör ”fältlaboratorier” för oss forskare. Genom detta arbete har vi lärt oss om processer för att bygga infrastruktur för interinstitutionellt samarbete (Nocon m fl 2001) och om interinstitutionellt lärande (Nilsson och Sutter 2001).

Vår intention är att lärare som vi arbetar tillsammans med ska vilja och kunna delta i olika typer av forskningsprojekt, dvs bli ”medforskare” (se det inledande kapitlet). Vi tror att forskningen berikas av de erfarenheter, perspektiv och idéer som lärare och andra har som dagligen brottas med frågor kring barns lärande. Detta gäller såväl formulering av forskningsfrågor som tolkning av data.

Som ett exempel på dessa ambitioner och som resultat av samverkan kan nämnas tre aktuella forskningsprojekt planerade inom ramen för 5D. Ett gäller att studera på vilket sätt 5D kan bidra till en positiv utveckling för barn med särskilda behov. Ett annat tar 5D som plattform för att skapa designteam, dvs försök till att ta barns perspektiv och få barn att medverka vid design av mjukvara (Kaptelinin m fl 2001). Ett tredje kallas för utvecklingsdidaktik och handlar om att utveckla verksamheter och verktyg för övergången mellan lek och lärande (Veresov och Hakkarainen 2001).

B. Tredje uppgiften – utbildning

Den högre utbildningen vilar på vetenskaplig grund, brukar man säga. Ofta har det varit liktydigt med att forskningen genererar den kunskap som sedan ”lärs ut” i mer eller mindre förenklad form. Det problematiska med ett sådant synsätt är att kunskap kan komma att framstå som något absolut och givet, medan det i själva verket är något som ständigt produceras, kritiserats och utvecklas. Detta är förstås känt, och det är också något som universitetslärare ofta talar med sina studenter om. Vad de däremot inte så ofta gör är att ge studenterna verktyg för att ifrågasätta teorier, utsagor och försanthållanden. Ett sådant verktyg kan ett ”verklighetslaboratorium” vara, dvs tillgången till en naturlig miljö där ”vetenskapens värld” och ”verklighetens värld” kan mötas och konfronteras. Tredje uppgiften kan bli vägen till ett sådant ”verklighetslaboratorium” för utbildningen (Sutter 1994). Genom samverkan med lokala organisationer erbjuds studenter att praktisera och reflektera över teoretisk kunskap i förhållande till verklighetsbaserad

praktik. Teori och praktik kan jämföras och problematiseras med en fördjupad förståelse som resultat.

Lokala organisationer kan utnyttja det studenterna erbjuder, både i form av arbetskraft och nya perspektiv och idéer. En fördel med en sådan organisering av utbildningen är att studenterna ställs inför utmaningar som – det visar våra erfarenheter tydligt – de allra flesta antar. Vi tror att det har att göra med att studenternas arbete därigenom tas på allvar; deras insatser bidrar till kunskapsutveckling. Detta skiljer sig från utbildning där de åläggs uppgifter som består i att de skall lära sig vad lärarna och forskarna redan vet sedan tidigare – dvs en form av kunskapsförmedling.

C. Utbildning – forskning

5D erbjuder en kontext där studenter får möjlighet att delta i forskarnas arbete. Utan studenters medverkan skulle mycket lite forskning om och i 5D ha blivit utfört. Det har att göra med att forskningen är arbetsintensiv – den bygger företrädesvis på fältanteckningar och videoanalysstudier. Genom ”utbildningsforskningen” organiseras omfattande ”forskningslag” (Sutter 1994). Under ett verksamhetsår deltar ca 50 studenter i denna ”utbildningsforskning” i 5D. Även i andra projekt förekommer denna typ av undervisning/utbildning. Det möjliggör observation och dokumentation i stor skala. De empiriska data som på så vis skapas använder studenterna i utbildningsrapporter och i examensarbeten. För forskarna utgör studenternas empiriska dokumentationer en ”källa att ösa” ur i deras eget arbete. Nedan följer en beskrivning från en 5D-verksamhet i en låg- och mellanstadieskola. Genom detta exempel vill vi belysa hur modellen praktiskt kan tillämpas.

Exemplet Östra skolan

Östra skolan⁶ är en låg- och mellanstadieskola belägen i en svensk småstad. Skolan var en av de första som medverkade i ett av KK-stiftelsens första IT- projekt, och den hade därför tidigt en relativt avancerad dator- och IT-utrustning. I samband med en studie av förändringar inom skolans verksamhet (samverkan mellan förskola, fritidshem och lågstadium) kom vi i kontakt med Östra skolan. Vid denna tidpunkt hade vi möjlighet att erbjuda skolan ett 5D-program som en eftermiddagsverksamhet. Detta skedde genom att en student från BTH och Östra skolans datoransvarig samverkade kring genomförandet. Efter ett halvår utvecklades verksamheten och kom att ingå i skolans reguljära verksamhet. 5D arrangerades för barnen som deltog i samverkansprojektet mellan förskola, fritidshem och lågstadium. Ansvarig för verksamheten var skolans datoransvarige lärare som tillika

⁶ Skolan och personer som förekommer i berättelsen har fått ändrade namn.

var biträdande rektor. Denna verksamhet som pågått i två och ett halvt år och som berört ett 50-tal barn pågår fortfarande när detta skrivs i oktober 2001.

Tillsammans med högskolestudenter har elever från kommunens gymnasieskola deltagit som assistenter. Eleverna går på programmet Barn och fritid. Detta samarbete mellan Östra skolan och gymnasieskolan har för båda skolorna inneburit såväl utmaningar som lärdomar. Gymnasieeleverna har fått tillfälle till praktik i en verksamhet där deras närvaro och engagemang är en förutsättning. Östra skolan har pga gymnasieelevernas deltagande kunnat erbjuda sina barn en verksamhet med intensivt vuxenstöd⁷. Samarbetet har krävt mycket koordinering och justering av respektive institutions strukturer och arbetssätt, vilket uppfattats både som positivt och negativt.

Ytterligare en partner i detta samarbete har varit "Learning Lab" vilket startade som en hybridorganisation mellan kommunen, högskolan och en företagsby lokaliserad i anslutning till högskolan. Syftet var, och är fortfarande, att utveckla nya former för lärande, såväl inom kommunens skolor som på högskolan, med utnyttjande av bland annat IT-teknik. Learning Lab har bidragit med ekonomiska resurser i form av t ex datorprogram och personaltimmar. Learning Lab har också fungerat som en länk till kommunens ledare och beslutsfattare vilket bidragit till stöd för och spridning av det koncept och den praktik som 5D innebär.

Det forskningsintresse som varit föremål för 5D-verksamheten i Östra skolan har gällt förändringsarbete inom skolan utifrån ett pedagogiskt och ett organisationsteoretiskt perspektiv.⁸

5D-verksamheten i Östra skolan har inneburit samarbete över institutionella, kulturella, internationella samt generationsgränser med vad vi menar utvecklingspotential som följd. Nedan följer ett par exempel som uttryck för dessa läroprocesser.

Genom det internationella forskningsnätverk som 5D utgör ges möjlighet till olika lokala initiativ att samverka kring forskning och utbildning. Nedan är ett email från två studenter vid BTH, tillika projektanställda för att bedriva 5D-arbete, till rektorn och samordnaren vid Östra skolan. Emailet innehåller ett inklippt meddelande från en lärare och forskare vid University of California, San Diego (UCSD). Ärendet gäller en videokonferens mellan studenter vid UCSD och Blekinge Tekniska Högskola. Ämnet för videokonferensen är barn och flerspråkighet:⁹

⁷ Ofta har förhållandet barn/assistent varit 2:1.

⁸ Samverkansprojektet är ämnat att resultera i en doktorsavhandling: Potentials for School Development: Intercultural, Interinstitutional, and Intergenerational Learning Environments.

⁹ Viss redigering har gjorts i de förekommande e-mailtexterna.

Hej Cecilia och Tom!

Eftersom jag vet att ni har absolut mest erfarenhet/kunnande om svensk skola och invandrarfrågor skickar jag er några rader som jag fick av Susan idag. Där ser ni mer exakt vad det är som hon hoppas att ni som experter (och vi andra med annat perspektiv) kan bidra med. Eftersom det har "droppat" av en del studenter finns det mer tid över för er att prata och det är väl inget problem :-).

Hi Lena and Eva,

I'm really looking forward to seeing you at the videoconference on Tuesday. Your plan sounds fine, Eva. I figured you would like more time to talk about your sites. You are right, my students will moderate, but I and two teaching assistants are there to help them. For them, this is their fourth videoconference this term. For our class, this is our last article. Rather than trying to handle the whole article, I've asked my students to think about how we, in the US, handle students who are from immigrant and minority groups, both in schools and at the 5D. I think they will want to know how you, in Sweden, bring students/children/youth who are not Swedes into your schools and 5Ds.

Hälsningar Eva (om ni behöver svar på frågor under mån och tis emaila/ring Lena) (e-mail, 00-06-02)

I konferensen deltog Tom och Cecilia och delade med sig av sina erfarenheter från många års arbete med invandrarbarn. Enligt mångas kommentarer efteråt kan man förstå att konferensen var lyckad. Följande kommentar är citerat från ett e-mail från UCSD studenternas lärare:

My class ended up very well. I was very happy with it. The students loved the videoconference with [you]. Thank you for all your help with that. The group there was wonderful. (e-mail, 00-06-30)

Vid ett annat tillfälle deltog Cecilia för första gången i en forskningskonferens om 5D arrangerad av Nordic Network Fifth Dimension. I detta nätverk deltar forskare från universitet i Sverige, Finland, Danmark och Ryssland. Konferensen gav henne perspektiv på hennes eget 5D arbete:

Hej och Tack

Jag vill passa på att tacka för att jag fick vara med. Det var verkligen intressant i fredags. Vilken chans att få lyssna på de andra! Det känns som en nytändning. Annars bara går man här och tycker att ingenting händer. Men efter en sådan dag så ser man vad man själv gör.

Vi hörs. Cecilia (e-mail, 00-05-29)

Vi menar att exemplet visar på nya möjligheter för såväl forskningen, utbildningen som för skolan. Som exempen visar har 5D för Östra skolans del inte bara betytt en ny verksamhet utan också medlemskap i nya nätverk och nya samarbetspartners. Vår närvaro har inneburit att verksamheten i skolan kritiskt diskuterats och ”dialogats” bl a genom att vi erbjudit nya sätt att tänka kring lärande och utveckling. Dessa olika möten, arenor, och aktiviteter tror vi erbjuder möjligheter till utveckling eller med Engeströms (1987) ord; expansivt lärande.

Forskning kring skolutveckling har i detta fall möjliggjort konkret förändrings- och utvecklingsarbete samtidigt som det omvända råder, dvs förändrings- och utvecklingsarbetet innebär att sådana processer blir möjliga att studera. För studenternas del har detta samarbete inneburit att de inte längre är begränsade till klassrum och textböcker, utan de lär genom praktiskt förändringsarbete och forskning. Dock, denna typ av samarbete och lärande är inte utan problem och utmaningar.

Utmaningar

Nocon observerade tre specifika utmaningar i ett interinstitutionellt försök att bygga en koalition med uppgiften att driva och vidmakthålla 5D-program i San Diego, Kalifornien:

”...three challenges arose that affected individuals’ and institutional partners’ commitment to remain engaged in communication. These are: 1) representation of engagement, particularly presence and attention; 2) the co-construction of a shared object vs. persuasion to ’buy in’ to an existing model; and 3) the construction and maintenance of organizational boundaries.” (Nocon 2000, s 302)

Nocon drar slutsatsen att närvaro i samverkanssituationer krävs av representanter från alla deltagande parter. Idéen om att universitetet kan minimera sin roll i 5D när verksamheten blivit institutionaliserad¹⁰ ges därmed inte stöd i det empiriska materialet. Tvärtom är universitetets närvaro och handlingar avgörande. De är avgörande genom att de bidrar till att utveckla ett gemensamt objekt eller mål, snarare än att förutsätta att övriga samarbetspartners ”köper” det färdiga konceptet/modellen. Det kollektiva skapandet av det gemensamma målet förutsätter dock insikter om och respekt för de olika institutionernas gränser och olikheter. Deltagarna i samverkansprojekt har olika traditioner, kulturer och institutionella förutsättningar som formar deras villkor för deltagande.

Nocon diskuterar betydelsen av nationella och sociala språk i samverkanssituationer mellan universitetet och lokala värdar och samarbetspartners i 5D, vilket blev tydligt när diskussionen om fältanteckningar blev aktuell. Anteckning-

¹⁰ Se Coles tredje punkt i Utopian Methodology, ovan.

arna upplevdes först som förnedrande av koalitionsmedlemmar som ej tillhörde universitetet. De tyckte inte om att se sina handlingar beskrivna och tolkade av forskare. Men med tiden kom fältanteckningarna att bli användbara verktyg i deras egen verksamhet.

I vårt skolprojekt finns liknande erfarenheter där fältanteckningarna har fått symbolisera och exemplifiera skillnaderna i motiv och arbetssätt mellan forskare och övriga deltagare. Verksamhetschefen på Learning Lab ser forskarnas fältanteckningar som värdefull information samtidigt som användandet av dem för forskningssyften inte är lika självklart. Två exempel:

Fältanteckningarna är guldgruvor. Du hör och ser saker som jag inte märker!

(e-mail, 00-09-04)

Artikeln vid ett snabbt påseende är intressant. Nu kommer jag att säga något som kommer att förfära dig! Problemet med alla artiklar av denna typ är att dom intresserar närmast sörjande. Egentligen spelar det ingen roll att dom är välunderbyggda, intressanta och vetenskapligt helt korrekta! Dom kommer inte att förändra världen! Jag förstår att du lagt ned en förskräcklig massa arbete på denna och jag gör samma sak många gånger. Förra veckan var jag i Oslo och pratade med 200 delegater varav många från folketinget. Jag hade en timme på mig och det hade tagit mig över 40 timmar att förbereda denna timme! Det fanns inget behov av vetenskaplig förankring i mitt inlägg utan i princip kunde jag tycka vad jag ville! Blev världen förändrad??? Knappast, möjligen mera nyfiken.

Jag önskar många gånger att de av er forskare som har åsikter som jag djupt respekterar kunde häva er ur vetenskapens dypöl och skriva samma sak så vanligt folk fattar att egentligen har ni en massa viktiga saker att säga. Dina fältanteckningar är superba. Jag hör dialogen framför mig, jag ser interaktionen och jag tror mig förstå vad som händer. Alla problem är tydliga i vardagslivets nakenhet. I vetenskapens förklädnad blir det svårt och invecklad men säkert korrekt. Vad är viktigast och för vem?

Viktig naturligtvis för dig så att du får den status som du förtjänar i form av doktorsgrad, men det som inte når ut till dom som står för förändring???

(Utdrag ur e-mail 00-04-12)

E-målet exemplifierar på ett tydligt sätt hur universitetets forskningstraditioner kan förstås och värderas av aktörer utanför denna värld. Forskning ter sig som ett självändamål och har liten betydelse i världen utanför. E-målet antyder behovet av en diskussion om hur forskning kan/bör bedrivas i termer av regler och arbetsfördelning om den inte ska fortsätta att ske isolerat och bara som en angelägenhet för universitetet. Om nya former för forskning ska bli möjliga där vi arbetar i nära

samverkan med både studenter och lokala aktörer måste nya rutiner och arbetsmetoder utvecklas.

Avslutande kommentar

Utifrån vårt arbete med 5D menar vi att tredje uppgiften inte bör betraktas och hanteras som en separat uppgift inom högskolan. Istället kan och bör den integreras med högskolans traditionella verksamheter, dvs forskning och utbildning. Detta betyder att universitet och högskolor kan bidra till lokal tillväxt och utveckling samtidigt som de lokala verklighetsbaserade samarbetsprojekten är berikande för forskning och utbildning.

Denna tanke är inte unik. Vid Center for Community Partnerships, University of Pennsylvania, har en verksamhet som kombinerar forskning, utbildning, och vad de kallar ”community service” institutionaliserats. Verksamheten är baserad på Deweys påstående att kunskapsutveckling sker genom fokus på centrala problem i samhället (Harkavy m fl 1996). I ett av deras projekt bedriver studenter både forskning och undervisning i en skola. Syftet är kunskapsutveckling inom ämnet hälsa, föda och näring i storstädernas USA. Detta sker inom ramen för en kurs i antropologi och biomedicin. Målet är inte bara kunskapsförmedling och kunskapsutveckling utan förändring av människors matvanor och hälsotillstånd.

Såväl Nocon (2000) som Greenwood m fl (1993) och Harkavy m fl (1996) pekar på betydelsen av att universiteten bygger upp långvariga och stabila relationer med partners i det lokala samhället. Våra egna erfarenheter visar att förändring och utveckling är möjlig som resultat av interinstitutionellt arbete och lärande, men att detta kräver förtroende och långvarigt arbete. I det fall som vi har beskrivit i detta kapitel har förändring och utveckling av skolans arbetssätt och metoder varit föremål för vårt intresse. Genom att vi samordnat arbetet med forskning, utbildning och tredje uppgiften via 5D-projekt har vi som representanter från högskolan kunnat bidra till processer som har förändrings- och utvecklingspotential. Potentialen ligger dock inte i en engångsinsats utan i institutionaliserad samverkan, vilket innebär långvariga och stabila relationer till samarbetspartners i det lokala och regionala samhället. Nocon, som också intresserar sig för utbildningsinnovationer, formulerar tydligt vad detta handlar om:

“One implication is that sustaining educational innovations requires both know-how and commitment to presence. Building the cooperative relations that will sustain educational innovations takes time and the attentive presence of people with the know-how to use the tools that the innovation employs. Therefore, institutional partners involved in innovative educational projects need to think in terms of being present to one another for the long haul.” (Nocon 2000, s 312)

Sammanfattningsvis visar vår empiri att den läromodell som 5D utgör och som förenar forskning, utbildning och den tredje uppgiften har stora utvecklingsmöjligheter för alla parter. Vi tror att det är just i föreningen av högskolans uppgifter som potentialen ligger. Det nya med den ”tredje uppgiften” är enligt vår mening anknytningen till lokala och regionala strävanden, där högskolan bidrar med det den är bra på: högre utbildning och forskning. Denna lokala och regionala anknytning har inte tidigare betonats och vi menar att det inte bör handla om en helt ny uppgift, en tredje uppgift vid sidan av utbildning och forskning. Det kan andra sköta så mycket bättre än högskolans folk.

Men denna typ av integrerad verksamhet som vi här förordar innebär också nya utmaningar, problem och svårigheter. Kan och vill parterna hantera dessa? Våra erfarenheter visar att lokala aktörer, i detta fall Östra skolan, är beredd på ett långvarigt och nära samarbete. Frågan är nu: är den svenska universitets- och högskolevärlden villig och beredd?

Referenser

- Brunlin, G (1998) ”The New Task of Swedish Universities: Knowledge Formation in Interactive Cooperation with Practitioners.” *Concepts and Transformation*, Vol 3, Nr 1-2, s 113-127
- Cole, M (1995) ”A Utopian Methodology for Cultural-Historical Psychology”. Tal presenterat vid American Educational Research Association, San Francisco, 19 April
- Cole, M (1996a) *Cultural Psychology: A Once and Future Discipline*. Harvard: Belknap
- Cole, M (1996b) ”From Moscow to the Fifth Dimension: An exploration in romantic science.” I Cole, M, och Wertsch, J V (eds) *Contemporary Implications of Vygotsky and Luria*. Worcester, Massachusetts: Clark University Press
- Cole, M (1999) ”Cultural Psychology: Some general principles and a concrete example.” I Engeström, Y, Miettinen, R, Punamäki, R-L (eds) *Perspectives on Activity Theory*, Cambridge: Cambridge University Press
- Cole, M och Nicolopoulou, A (1993) ”Generation and Transmission of Shared Knowledge in the Culture of Collaborative Learning: The Fifth Dimension, Its Play-World, and Its Institutional Contexts.” I Forman, E, Minick, NochStone, C (eds) *Context of Learning*. Oxford: Oxford University Press
- Engeström, Y (1987) *Learning by expanding*. Helsinki: Orienta - Konsultit Oy
- Fischer, U och Madsen-Leicht, B (1984) *Titta här! En bok om barns uppmärksamhet*. Stockholm: Liber AB
- Greenwood, D, Whyte, F och Harkavy, I (1993) ”Participatory Action Research as a Process and as a Goal.” *Human Relations* Vol 46, Nr 2, s 175-192
- Harkavy, I, Johnston, F och Puckett, J L (1996) ”The University of Pennsylvania’s Center for Community Partnerships as an Organizational Innovation for Advancing Action Research.” *Concepts and Transformation*, Vol 1

- Kaptelinin, V, Jensen, TochAndersson, R (2001) "On web tools for kids". Paper presenterat vid 2nd Nordic Baltic Conference on Activity Theory and Sociocultural Research, September 7 – 9, 2001, Ronneby, Sweden
- LCHC (Laboratory of Comparative Human Cognition) (1982) "A Model-system for the Study of Learning Difficulties." *Quarterly Newsletter of the Laboratory of Comparative Human Cognition*, 4, s 39-66
- Nilsson, M och Sutter, B (2000) *Femte Dimensionen – en ny form för lärande*. IDE-Forum, no 1:4. Högskolan Karlskrona/Ronneby
- Nilsson, M och Sutter, B (2001) "Intergenerational and Interinstitutional Learning in the Fifth Dimension: Means and Ends in Change and Development of School Practice". Paper presenterat vid Cultures of Learning, April 19-22, Bristol, England
- Nocon, H (2000) *Hybridized Social Capital: Communication, Coalition, and Volunteerism in Non-traditional Communities*. (Avhandling) San Diego: University of California
- Nocon, H, Nilsson, M och Cole, M (2001) "Spiders, Firesouls and Little Fingers: Necessary Magic in University-Community Collaboration." Paper presenterat vid 2nd Nordic Baltic Conference on Activity Theory and Sociocultural Research, September 7 – 9, 2001, Ronneby Sweden
- Sutter, B (1994) "Intensive and extensive research in developmental work activity". Paper för konferensen Learning and research on working life-collaborative experiences, Theme III: Learning through Collaborative Research Lund, June 20-23, 1994
- Van Beinum, HochPålshaugen, Ö (1996) "Introducing 'Concepts and Transformation'." *Concepts and Transformation*, Vol 1
- Veresov, NochHakkarainen, P (2001) "Developmental didactics and transition from play to learning". Paper presenterat vid 2nd Nordic Baltic Conference on Activity Theory and Sociocultural Research, September 7 – 9, 2001, Ronneby Sweden
- Vygotsky, L (1978) *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. Edited by Cole, M, John-Steiner, V, Scribner, SochSouberman, E, Cambridge: Harvard University Press